

Museale molenvondst

Een museale molenvondst in Rotterdam

Goed, ik geef het toe. Ik ben slecht in het onthouden van namen. In de tijd dat ik nog les gaf op de MAVO brak me dat wel eens op. Wie zit daar te kletsen achter in de klas? Was het nu Jan of was zijn naam Peter? Dus op de gok "Jan-, stil!" roepen. Waarop uit de andere hoek van de klas vol verontwaardiging klonk: "Maar ik doe helemaal niets!" Maar daar staat tegenover dat ik een fotografisch geheugen heb. Bij het ruilen van postzegels wist ik altijd exact wat er wel in niet in mijn verzameling zat. Hetzelfde bij de museumbibliotheek. Eenmaal iets in handen gehad dan weet ik zeker dat het in de collectie moet zitten. Zo verging het me ook jaren geleden in het depot van het Maritiem Museum te Rotterdam. Vanuit mijn ooghoek zag ik een schilderij hangen waarvan ik in een flits dacht: "Dat kan de molen van Tholema uit Veendam wel eens zijn." Jaren dacht ik niet meer aan dit schilderij totdat ik vorig jaar bij toeval het werk weer zag. Toch maar eens tijd vrij maken om foto's te vergelijken met het schilderij. Al snel kwam ik er achter dat de afgebeelde molen op het schilderij bijna voor 99% zeker de molen van Tholema aan het Beneden Verlaat te Veendam moet zijn. In ieder geval voor de volle 100% een molen uit het noorden van het land.

Vergelijkingsmateriaal is er niet erg veel. Er zijn diverse foto's van de molen van Tholema, maar omdat ze bijna altijd vanaf de achterzijde zijn genomen valt de situatie niet te vergelijken. Gelukkig is er in de collectie van het museum ook een foto van de afbraak van de molen (1911), en vergelijk deze foto maar eens met het schilderij! De raampartijen, de inritdeur, het feit dat het kanaal dicht voor de molen langs loopt en zelfs de bosjes lijken te kloppen. Op de foto van de sloop is eveneens aan de man in het bootje te zien dat het kanaal als het ware voor de deur langs loopt. De schilder moet haast wel naar een foto gekeken hebben en dit vermoeden werd en wordt versterkt door het voor de Veenkoloniën vreemde vissersbootje met daarachter een welhaast Marker meisje terwijl het met turf beladen schip links op het schilderij sterk lijkt op een Groninger bol- of praamschip.

De geschiedenis van de molen

We duiken eerst even kort in de geschiedenis van de molen van Tholema. De molen is in 1861 herbouwd na een brand waarbij ook huizen aan de overzijde van het kanaal in vlammen op gingen. Eigenaar was H.G. Tholema. Kort voor de vorige eeuwwisseling maalden de broers E. en J. Tholema op deze koren- en

pelmolens. Ze lieten door de Veendammermolenmaker Jacob de Haan zogenaamde kunstroeden aanbrengen. Alhoewel niemand meer precies kan zeggen hoe dit systeem er uit zag gaat men er van uit dat het een soort voorloper van zelfzwichting was. Ook de houtzaagmolen van Meihuizen in Wildervank werd met dit systeem uitgerust.

Het houten achtkant van De molen van Tholema werd in 1911 gesloopt. Het stenen onderstuk bleef nog lang als motormaalderij in gebruik. In de jaren dertig werd de molenaar nog gegrepen door de drijfriem van de motor, maar kwam er goed vanaf.

Decorstuk

Het schilderij werd begin jaren twintig geschilderd door decorschilder Randall. Over de kunstenaar Maurice Randall (1865-1950), aan wie het schilderij wordt toegeschreven, is niet zo heel veel bekend. Hij zou afkomstig zijn uit Groot-Brittannië of uit Zuid-Afrika en heeft in de periode 1899-1919 onder andere in Volendam en Edam gewerkt. In opdracht van de Holland Amerika Lijn zou hij dit decorstuk, want dat is het eigenlijk, geschilderd hebben voor de toen in aanbouw zijnde SS Veendam II. De 'Veendam' (II) werd in 1922 te water gelaten, dus dat stemt overeen met de bekende data van Randalls activiteiten in Nederland. Het schilderij zou in het trappenhuis van de eerste klasse hebben gehangen. Omdat de bovenbouw van de molen van Tholema toen al was verdwenen moet hij welhaast naar een foto geschilderd hebben. Wie weet komt deze foto, genomen vanaf de kanaalzijde, nog eens boven water. De raamindeling en de toegangsdeur, het voor

de molen gelegen kanaal, zelfs de bosjes lijken te kloppen. Alleen het vissersbootje dat op het schilderij voor de molen ligt zou beter bij de Zuiderzee passen en dat stemt weer overeen met het feit dat Randall in Volendam en Edam actief was. Waarschijnlijk wilde hij ook aan de rechterzijde het werk vullen en schilderde een scheepstype in een veenkoloniaal kanaal zo als hij die van de Zuiderzee kende.

Foto: Collectie Veenkoloniaal Museum Veendam
Schilderij: Collectie Maritiem Museum Rotterdam inv. Nr. P 2620

met dank aan Pieter Jan Klapwijk en Wouter Anraad voor de aanvullende informatie.

Hendrik Hachmer is directeur van het Veenkoloniaal Museum in Veendam

